

УДК 341.645:342.7(4)

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-12\(52\)-2891-2902](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-12(52)-2891-2902)

Скоморовський Віталій Богданович доктор юридичних наук, професор ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-1020-2322>

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ФОРМУВАННІ СТАНДАРТІВ РЕСТИТУЦІЇ ТА ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЯК ОДНОГО ІЗ НАПРЯМІВ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ

Анотація. Стаття присвячена аналізу проблеми відсутності в Україні ефективного механізму реституції та компенсації за порушене право власності, що ускладнює реалізацію законодавчих ініціатив, підриває довіру до державних інституцій та створює загрозу для становлення правової держави. Досліджено сучасні підходи та практику Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) щодо відшкодування збитків і відновлення порушених прав, як один із ключових орієнтирів для формування верховенства права.

Проведено аналіз національного законодавства України та визначено ключові проблеми, пов'язані з виконанням рішень ЄСПЛ, тривалістю судових проваджень, відсутністю належних гарантій незалежності судової влади та незаконним вилученням майна, що перешкоджає реалізації принципів правової держави. Окремо розглянуто історичні аспекти реституції, включаючи націоналізацію 1917 року та колективізацію, які сформувавши потребу у сучасних механізмах компенсації й підкреслили цінність права власності як структурного елементу правової державності.

Виділено два основні види реституції — міжнародну та внутрішньодержавну — та визначено їх відмінність від приватизації. Проаналізовано принципи ЄСПЛ, зокрема пропорційності, ефективного засобу юридичного захисту та добросовісності держави — принципи, що є фундаментом правової держави. Досліджено досвід країн Центральної та Східної Європи щодо створення національних механізмів реституції та компенсації, включаючи інституційні та індивідуальні підходи до доказування.

Показано роль міжнародних організацій у забезпеченні прозорості та легітимності процесів компенсації. Проаналізовано рішення ЄСПЛ у справах проти Туреччини, Греції, Молдови та Російської Федерації, які демонструють важливість реального виконання рішень та дотримання принципу «повного і справедливого відшкодування» — центрального для функціонування правової держави.

Оцінено сучасні проблеми України у виконанні рішень ЄСПЛ та їх вплив на економічну, політичну і соціальну стабільність. Обґрунтовано необхідність

комплексних правових механізмів реституції та компенсації як інструменту відновлення довіри громадян до держави та розбудови правової держави. Визначено, що ефективна реституція має поєднувати адміністративні та судові процедури, а також базуватись на європейських стандартах, особливо актуальних у контексті агресії РФ.

У висновках підкреслено, що реституція має не лише юридичний, а й моральний вимір, оскільки сприяє відновленню справедливості, довіри до інститутів та утвердженню України як правової держави. Результати дослідження можуть бути використані для удосконалення законодавства та практики компенсації збитків в Україні.

Ключові слова: ЄСПЛ, реституція, перехідне правосуддя, права людини, постконфліктне суспільство, справедливість, право на відшкодування шкоди, правова держава.

Skomorovskyi Vitalii Bohdanovych Doctor of Juridical Sciences, Professor, «KROK» University, <https://orcid.org/0000-0002-1020-2322>

THE ROLE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN SHAPING RESTITUTION AND COMPENSATION STANDARDS AS ONE OF THE DIRECTIONS OF TRANSITIONAL JUSTICE

Abstract. The article examines the absence of an effective mechanism for restitution and compensation for violations of property rights in Ukraine, which complicates the implementation of legislative initiatives, undermines public trust in state institutions, and poses a threat to the development of the rule of law. The study analyzes modern approaches and the case law of the European Court of Human Rights (ECHR) regarding compensation for damages and the restoration of violated rights, which serve as key guidelines for strengthening the principle of the rule of law.

An analysis of Ukraine's national legislation is conducted, and the main challenges are identified, including issues related to the enforcement of ECHR judgments, prolonged judicial proceedings, the lack of sufficient guarantees of judicial independence, and unlawful expropriation of property—factors that hinder the realization of the principles of a rule-of-law state. The article also examines historical aspects of restitution, including the nationalization of 1917 and property collectivization, which shaped the need for modern compensation mechanisms and underscored the value of property rights as a structural element of the rule-of-law system.

Two primary types of restitution—international and domestic—are distinguished, and their differences from privatization are clarified. The study analyzes the key principles applied by the ECHR, including proportionality, effective legal remedies, and good faith of the state—principles fundamental to the rule of law. The experience of Central and Eastern European countries in establishing national

restitution and compensation mechanisms is assessed, including both institutional and individual approaches to evidence collection.

The article highlights the role of international organizations in ensuring transparency and legitimacy in compensation processes. It reviews ECHR judgments in cases against Turkey, Greece, Moldova, and the Russian Federation, which demonstrate the importance of genuine enforcement of decisions and adherence to the principle of “full and fair compensation”—a cornerstone of the rule-of-law system.

Contemporary problems in Ukraine related to the implementation of ECHR judgments and their impact on the country’s economic, political, and social stability are evaluated. The necessity of developing comprehensive legal mechanisms for restitution and compensation as instruments for restoring public trust and advancing the rule of law is substantiated. It is established that effective restitution requires a combination of administrative and judicial procedures and must be grounded in European standards, which are particularly relevant in the context of Russia’s aggression.

The conclusions emphasize that restitution has not only a legal but also a moral dimension, as it promotes the restoration of justice, public trust in institutions, and the consolidation of Ukraine as a rule-of-law state. The results of the study can be used to improve national legislation and the practice of damage compensation in Ukraine.

Keywords: ECHR, restitution, transitional justice, human rights, post-conflict society, justice, right to compensation, rule of law.

Постановка проблеми. Проблема дослідження полягає у відсутності в Україні ефективного механізму реституції та компенсації за порушене право власності. Незважаючи на наявність законодавчих ініціатив, процес реалізації реституційних процедур ускладнюється економічними, політичними та соціально-правовими перешкодами. Важливим аспектом є невиконання рішень Європейського суду з прав людини, що підриває довіру до національної судової системи та створює загрозу економічній стабільності держави. Складність ситуації посилюється відсутністю прозорих процедур фіксації збитків та належного захисту прав постраждалих осіб. Отже, проблема полягає у необхідності розробки комплексних правових механізмів реституції та компенсації, які відповідали б стандартам ЄСПЛ і забезпечували б ефективний захист прав власності в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження та публікації, зокрема авторів Алієва І. та Spasybo S., присвячені аналізу практики ЄСПЛ щодо відшкодування збитків та принципів реституції власності, підкреслюють важливість ефективних механізмів компенсації та правового захисту. Сучасні джерела, зокрема Chernohorenko I., Buletsa S., Grgić A., Mataga Z., Longar M., Vilfan A., висвітлюють адаптацію європейських стандартів до національного законодавства України та роль ЄСПЛ у формуванні прозорих процедур реституції та відновлення справедливості.

Мета дослідження полягає у визначенні ефективних механізмів реституції та компенсації за порушене право власності в Україні на основі аналізу практики Європейського суду з прав людини, з урахуванням їх значення для становлення та розвитку правової держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) формує стандарти реституції та відшкодування шкоди через тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини, визначаючи обов'язковий рівень компенсації за порушені права (зокрема, статтю 41 Конвенції), що впливає на національні системи правосуддя та створює основу для міжнародних компенсаційних механізмів [1, с.9].

Основна роль ЄСПЛ:

1. Захист прав людини, адже ЄСПЛ розглядає скарги на порушення прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини, що є правовою основою для вимог щодо відшкодування.

2. Визначення стандартів компенсації. Суд встановлює, який рівень відшкодування (включаючи матеріальну та моральну шкоду) є справедливим за порушення конвенційних прав.

3. Вплив на національне право. Рішення ЄСПЛ мають обов'язковий характер для держав-членів, які зобов'язані імплементувати їх у своє національне законодавство та судову практику [2].

ЄСПЛ використовує Статтю 41 Конвенції для визначення справедливості відшкодування, коли встановлює, що держава порушила права заявника, і що це порушення завдало шкоди. Суд може зобов'язати державу виплатити потерпілому компенсацію за матеріальну шкоду та збільшену компенсацію за моральну шкоду, що є формою реституції [2].

Реституція в українській правовій дійсності переважно пов'язується з наслідками визнання правочину недійсним. Проте в ширшому розумінні вона виступає як правовий механізм повернення власності її законному володільцю. Сам термін «restitutio» походить від латинського «res» - «річ», і означає процес відновлення права на річ. У цивільному праві України така концепція практично не розвинена, хоча її актуальність надзвичайно висока. Починаючи з 1917 року, у постреволюційному радянському просторі власників масово позбавляли права приватної власності. Майно вилучалося державою насильницьким шляхом, через війни, експропріації, націоналізацію чи вимушену еміграцію [3].

Націоналізація 1917 року характеризувалася як примусове, безоплатне вилучення приватної власності, що за сучасними правовими стандартами можна визнати протиправним актом держави. Даний процес супроводжувався подальшою колективізацією та відчуженням майна у населення, що призвело до системного знищення приватної власності. Демократичні держави після Другої світової війни взяли на себе обов'язок усунути наслідки таких тоталітарних практик, розробивши державні програми реституції майна. Прикладом слугує об'єднання Німеччини, де повернення державного майна супроводжувалося

відновленням прав приватних власників [3]. У цьому контексті виділяють дві форми реституції:

- міжнародна реституція - передача майна між державами або на користь громадян, які втратили власність унаслідок міжнародних конфліктів чи анексій;
- внутрішньодержавна реституція - повернення майна громадянам у межах однієї держави на основі її національного законодавства.

У своїй статті «On the Doctrinal Principles of Property Restitution» [3] автор наголошує, що для України жодного ефективного механізму реституції досі не створено. Попри законодавчі ініціативи («Про реституцію та компенсацію майна»), відсутність фінансових ресурсів і політична неоднозначність процесу гальмують впровадження цих реформ.

Основними проблемами являються:

- економічна - реституція потребує колосальних фінансових витрат держави;
- політична - повернення землі чи власності може викликати суспільне напруження;
- соціально-психологічна - повернення майна колишнім власникам означає нове вилучення його у теперішніх користувачів;
- юридична - складність визначення правового режиму реституції та правонаступництва [3].

Отже, реституція має компенсаційний характер: це або повернення речі, або виплата її вартості. Вона відрізняється від приватизації, оскільки не передбачає купівлі майна, а є актом відновлення справедливості.

Відповідно до членства України в Раді Європи, держава зобов'язана виконувати рішення Європейського суду з прав людини. Це зобов'язання закріплено у Статті 46 Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод», яка передбачає, що держави повинні дотримуватись рішень Суду у справах, де вони визнані порушниками. Контроль за цим процесом здійснює Комітет міністрів Ради Європи, який об'єднує представників усіх 46 держав-членів.

Виконання рішень ЄСПЛ включає два основні напрями:

- індивідуальні заходи - дії, спрямовані на відновлення становища постраждалих осіб до стану, що існував до порушення (*restitutio in integrum*). Сюди відносяться виплати грошової компенсації («справедлива сатисфакція»), поновлення на посаді, повернення конфіскованого майна, звільнення незаконно ув'язнених осіб або перегляд національних судових рішень;
- загальні заходи - зміни законодавства, політик або практик з метою запобігання подібним порушенням у майбутньому, зокрема поліпшення умов утримання під вартою, реформування судової системи чи правоохоронних органів [4].

Після ухвалення рішення Суду держава повинна подати до Комітету міністрів план дій, який описує заплановані або реалізовані кроки, а після

повного виконання - звіт про дії. З 2011 року впроваджено подвійний механізм контролю: стандартна процедура застосовується для більшості справ, а посилена - для термінових або структурних проблем. Справи поділяються на «провідні» (leading), «повторні» (repetitive) та «поодинокі» (isolated) [4].

Станом на початок 2022 року на розгляді Комітету міністрів перебувало 1300 провідних справ, які відображали системні проблеми у державах-членах. З них 106 справ (8%) стосувалися України (табл. 1). У 2021 році було відкрито 216 нових провідних справ, з яких 14 (6,5%) стосувалися України. Загалом Україна посідала третє місце серед усіх країн Ради Європи за кількістю невиконаних рішень ЄСПЛ - 10 403 справи, що становило 14% від усіх 74 650 заяв у 2021 році [4].

Таблиця 1

Аналіз провідних справ

Показник	Значення	Опис
Кількість провідних справ у Європі у 2022 р.	1300	Системні проблеми у державах-членах
Провідні справи проти України	106 (8%)	Значна частка серед усіх
Нові провідні справи у 2021 році	216	14 стосувалися України (6,5%)
Загальна кількість справ проти України	10 403	3-тє місце серед усіх держав
Частка від усіх справ у ЄСПЛ у 2021 р.	14%	Із 74 650 заяв
Обсяг невиконаних судових рішень в Україні	>25% ВВП	Економічна загроза державі
Роки активної судової реформи	2014-2018	Конституційні зміни, дисциплінарна реформа
Кількість країн-членів Ради Європи	46	Станом на 2023 рік

Джерело: складено автором на основі [4]

Найбільш серйозними проблемами, визначеними Судом щодо України, залишаються:

- надмірна тривалість судових проваджень;
- невиконання рішень національних судів, навіть тих, що ухвалені проти держави;
- відсутність реальної незалежності судової влади [4].

Особливо загрозливою є ситуація з невиконанням судових рішень.

За даними ЄСПЛ, загальна сума невиконаних державних боргів за рішеннями судів в Україні перевищувала чверть ВВП країни. Ситуація створює не лише юридичну, а й економічну небезпеку, підриває довіру до судової системи та фінансової стабільності [4].

Іншими проблемами являються:

- незаконне вилучення майна або документів власності;
- незадовільні умови тримання під вартою;

- порушення свободи мирних зібрань;
- недотримання права на справедливий суд та захист від самообвинувачення;
- відсутність належного розслідування катувань і зловживань поліції;
- нереалізоване рішення у справі Gongadze, яке й досі перебуває під контролем Комітету міністрів [4].

Хоча у 2014–2018 роках відбулися суттєві реформи - ухвалено конституційні зміни 2016 року, впроваджено нове законодавство про суддівську кар'єру та дисципліну, - Комітет міністрів Ради Європи у 2023 році відзначив, що залишаються невирішені питання щодо забезпечення незалежності суддів, структури влади та поділу повноважень.

Таким чином, ще до повномасштабного вторгнення РФ у лютому 2022 року система виконання рішень ЄСПЛ в Україні мала комплексні структурні проблеми, які вимагали глибоких правових реформ. Після початку війни значення належного виконання рішень Суду, як ключового індикатора відновлення верховенства права та критерію для євроінтеграції України, лише зросло.

ЄСПЛ відіграє вирішальну роль у формуванні стандартів реституції та відшкодування шкоди. Він встановлює факти порушення права власності чи судового захисту, та зобов'язує Україну здійснювати індивідуальні заходи (реституцію, компенсацію) та загальні (зміну законодавства й судової практики). Саме виконання рішень Суду є одним із критеріїв вступу України до ЄС, оскільки свідчить про дієвість правової держави та захист основоположних прав людини [4].

Досвід країн Центральної та Східної Європи у сфері реституції майна (повернення колишнім власникам або їх спадкоємцям) став одним із головних критеріїв демократичного розвитку держав, що прагнули інтеграції до Європейського Союзу чи НАТО.

У більшості європейських країн реституція та компенсаційні механізми розглядаються як показник того, наскільки ефективно функціонує принцип верховенства права та повага до права власності.

Загальноєвропейський стандарт полягає в тому, що якщо повернення майна неможливе, держава має забезпечити грошову компенсацію, розраховану за ринковою або «європейською» вартістю. Цей підхід прямо відповідає практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), який у численних рішеннях підкреслював, що відсутність ефективного механізму відшкодування за експропрійоване майно становить порушення статті 1 Протоколу №1 до Європейської конвенції [5; 6].

У європейських державах сформувалися два основні механізми збору доказів у справах про реституцію:

- індивідуальний підхід – коли заявник сам збирає всі документи (характерно для Польщі);

- інституційний підхід – коли існують спеціальні державні органи, що допомагають постраждалим і самостійно збирають необхідну інформацію (прикладі – Словаччина, Австрія) [5].

Обидва механізми узгоджуються зі стандартами ЄСПЛ, який визнає, що держава має сприяти доступу до правосуддя та забезпечити реальну можливість відновлення порушених прав [5].

Ключову роль у розвитку європейської концепції реституції відіграли також громадські та міжнародні організації, зокрема World Jewish Restitution Organization (WJRO), яка координує відшкодування втраченого єврейського майна у країнах Центральної та Східної Європи. Її діяльність вплинула на формування судової практики щодо прав власності, яку згодом імплементував і ЄСПЛ у своїх рішеннях [5].

Таким чином, на основі європейського досвіду можна виокремити три основні стандарти реституції, що стали предметом тлумачення ЄСПЛ:

- принцип пропорційності – компенсація має бути адекватною і справедливою;

- принцип ефективного засобу правового захисту – має існувати реальний механізм подання заяви і розгляду вимог;

- принцип добросовісності держави – держава не може ухилятися від виконання своїх зобов'язань за посиланням на внутрішні труднощі [5].

Європейський суд з прав людини відіграє ключову роль у формуванні універсальних стандартів реституції, які базуються на гарантіях права власності та ефективного засобу захисту. Європейський досвід показує, що реституція – це повернення майна та, насамперед, відновлення справедливості та довіри до правової системи [7]. Відповідно до стандартів ЄСПЛ, компенсація має бути реальною, своєчасною і пропорційною заподіяній шкоді. Успішні моделі (як у Польщі чи Словаччині) демонструють, що поєднання адміністративних механізмів і судового захисту забезпечує найвищий рівень дотримання прав людини. У низці визначальних рішень ЄСПЛ проти Туреччини, Греції, Молдови та Російської Федерації Суд застосовував різні моделі відновлення порушених прав власності. Зокрема, у справі «Xenides-Arestis v. Turkey» Суд визнав, що відмова або затримка у поверненні майна становить порушення права на мирне володіння, і він зобов'язав Туреччину компенсувати моральну шкоду [8]. У справі «Demoroulos and Others v. Turkey» в паралельних випадках у понад 70 справах присуджено компенсацію, у 4 випадках - реституцію, а в 2 - обмін майна. У справі «The Former King of Greece and Others v. Greece» [9]. Суд наголосив, що держава повинна забезпечити справедливий баланс між інтересами держави та захистом права власності, і обов'язок компенсації існує навіть після скасування національних актів конфіскації без компенсації.

У аналогічних випадках ЄСПЛ визнавав, що коли держава анулює права власності осіб без забезпечення належної компенсації - це порушує статтю 1 Протоколу № 1 [6; 10].

У практиці Молдови та Росії є суттєві рішення, де Суд вимагав не лише грошової компенсації, а й визнання права власності, якщо законодавство країни дозволяє реституцію або передачу майна назад. У країнах пострадянського простору ця практика стала маркером для розвитку національних компенсаційних механізмів, коли держава створює спеціальні фонди чи комісії для задоволення вимог колишніх власників.

ЄСПЛ послідовно виходить із принципу «повного і справедливого відшкодування», тобто компенсація має відтворити реальний збиток, включно з моральною шкодою, інфляцією чи втраченим доходом, якщо це обґрунтовано [11].

У постконфліктних суспільствах, де масштаби порушень прав людини особливо великі, цей принцип набуває ваги як інструмент відновлення довіри до влади та легітимації системи правосуддя. На практиці моделі відновлення прав можуть бути різними:

- реституція у натурі (повернення речі або майна) використовується, коли це технічно й юридично можливо;
- грошова компенсація застосовується, коли натурне повернення неможливе або недоцільне;
- визнання права власності - коли країна визнає, що особа має право на майно, навіть якщо воно залишається у користуванні іншої особи чи держави;
- створення національних компенсаційних механізмів - спеціальних органів або програм, які автоматично чи механічно розподіляють компенсації чи реституцію тим, хто її вимагає [11].

ЄСПЛ не обмежується лише юридичним визнанням порушень, а встановлює обов'язковість реального виконання. У випадку Туреччини Суд вказував, що зволікання у реагуванні державних органів на заяви про реституцію порушує принцип ефективного засобу захисту [12; 13]. У Греції, у справі короля Греції, Суд вказував, що держава не може ухилитися від зобов'язання компенсувати чи повернути власність, навіть якщо законодавство внутрішньо не передбачало конкретного механізму на момент конфіскації [9].

Таким чином, дані прецеденти мають значення для України. Вони показують, що формування національних механізмів реституції та компенсації (наприклад, створення реєстрів збитків, законодавчих комісій, бюджетних фондів) має спиратися на принципи, закладені у практиці ЄСПЛ, зокрема, на принцип повного відшкодування та пріоритет реституції, коли це можливо. У контексті агресії РФ такі стандарти можуть відіграти вирішальну роль у розробці внутрішньої політики реституції й компенсацій потерпілим.

Висновки. Аналіз практики Європейського суду з прав людини свідчить про його ключову роль у формуванні стандартів реституції та відшкодування шкоди за порушення права власності та інших конвенційних прав, що є фундаментальним компонентом правової держави. Суд послідовно застосовує принцип «повного і справедливого відшкодування», який передбачає реституцію

у натурі, грошову компенсацію та юридичне визнання права власності — елементи, які гарантують реальне верховенство права.

Рішення ЄСПЛ впливають на національні системи правосуддя держав-членів Ради Європи, стимулюють створення ефективних механізмів компенсації, спеціалізованих державних фондів та нормативних процедур, що зміцнюють засади правової держави. Практика Суду у справах проти Туреччини, Греції, Молдови та Російської Федерації демонструє різні моделі відновлення порушених прав, адаптовані до постконфліктних та транзитивних умов.

Для України практика ЄСПЛ є особливо важливою в умовах російської агресії та масштабного порушення прав власності громадян і юридичних осіб. Використання прецедентів Суду дозволяє формувати внутрішні механізми реституції та компенсації, включно зі створенням реєстрів збитків, бюджетних фондів та спеціальних адміністративних органів. Досвід європейських країн підтверджує, що поєднання судових та адміністративних процедур забезпечує найвищий рівень захисту прав і відповідає принципам правової держави.

Недотримання рішень ЄСПЛ, як це спостерігалось в Україні до 2022 року, створює економічні, політичні та соціальні ризики, підриває довіру до держави та гальмує трансформацію у правову державу. Практика Суду свідчить, що реституція є не лише юридичним інструментом, а й необхідною моральною дією для відновлення історичної та соціальної справедливості.

Таким чином, ЄСПЛ виступає важливим чинником у розвитку національних механізмів реституції та компенсації, які водночас є інституційною передумовою становлення України як справжньої правової держави.

Література:

1. Дослідження практики Європейського суду з прав людини про присудження справедливої сатисфакції у справах, пов'язаних зі збройними конфліктами. 2023. 77 с. URL: <https://rm.coe.int/study-just-satisfaction-art-41-echr-2023-uk/1680ae53aa> (дата звернення: 08.10.2025).
2. Алієв І. Відшкодування збитків: практика ЄСПЛ. 2024. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/vidshkoduvannya-zbitkiv-praktika-espl.html> (дата звернення: 08.10.2025).
3. Spasybo S. On the Doctrinal Principles of Property Restitution. 2022, Vol. 124, pp. 195–202. URL: <https://www.journals.vu.lt/teise/article/view/29459/28507> (дата звернення: 08.10.2025).
4. Chernohorenko I. Implementation of the European Court of Human Rights Judgements as an Instrument for Recovery of Ukraine and its Accession to the European Union. In: Nate, S. (eds) Ukraine's Journey to Recovery, Reform and Post-War Reconstruction. Contributions to Security and Defence Studies. Springer, Cham. 2025. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-66434-2_10 (дата звернення: 08.10.2025).
5. Buletsa S. The peculiarities of restitution of agricultural land in Ukraine. Journal of Agricultural and Environmental Law. 2024 Vol. XIX No. 37. С. 27-74. URL: <https://ojs3.mtak.hu/index.php/JAEL/article/view/17952/14827> (дата звернення: 08.10.2025).
6. Посібник за статтею 1 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Національна асоціація адвокатів України. 2019. URL: <https://unba.org.ua/publications/print/4513-posibnik-za-statteyu-1-protokolu-1-do-konvencii-pro-zahist-prav-lyudini-ta-osnovopolozhnih-svobod.html> (дата звернення: 08.10.2025).

7. Компенсація за зруйноване житло: національний механізм та перспективи звернення до ЄСПЛ. 2022. URL: <https://old.helsinki.org.ua/articles/kompensatsiia-za-zruynovane-zhytlo-natsionalnyu-mekhanizm-ta-perspektyvy-zvernennia-do-yespl/> (дата звернення: 08.10.2025).

8. Case of Xenides-Arestis v. Turkey. European court of human rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-78359"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (дата звернення: 08.10.2025).

9. Case of the Former King Of Greece & Others v. Greece. European court of human rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-60797"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (дата звернення: 08.10.2025).

10. Grgić A., Mataga Z., Longar M., Vilfan A. The right to property under the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks. No. 10. 52 с. URL: <https://rm.coe.int/168007ff55> (дата звернення: 08.10.2025).

11. Lambert E., Özlü E. Just Satisfaction: European Court of Human Rights (ECtHR). URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-mpeipro/e3726.013.3726/law-mpeipro-e3726> (дата звернення: 08.10.2025).

12. Thibault van den Bossche. ECHR: Turkey Condemned for Delay in the Restitution of Greek Cypriots' Property. 2025. URL: <https://eclj.org/religious-autonomy/echr/cedh-la-turquie-condamnee-pour-lenteur-excessive-de-la-procedure-de-restitution-des-biens-des-chypriotes-grecs> (дата звернення: 08.10.2025).

13. ECHR Rules Against Turkey Over Delays Before the Immovable Property Commission in Northern Cyprus. 2025. URL: <https://kpklegal.com/echr-rules-against-turkey-over-delays-before-the-immovable-property-commission-in-northern-cyprus/> (дата звернення: 08.10.2025).

References:

1. Study of the practice of the European Court of Human Rights on the award of just satisfaction in cases related to armed conflicts. 2023. 77 p. URL: <https://rm.coe.int/study-just-satisfaction-art-41-echr-2023-uk/1680ae53aa> (access date: 08.10.2025).

2. Aliyev I. Compensation for damages: practice of the ECHR. 2024. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/vidshkoduvannya-zbitkiv-praktika-espl.html> (access date: 08.10.2025).

3. Spasybo S. On the Doctrinal Principles of Property Restitution. 2022, Vol. 124, pp. 195–202. URL: <https://www.journals.vu.lt/teise/article/view/29459/28507> (access date: 08.10.2025).

4. Chernohorenko I. Implementation of the European Court of Human Rights Judgments as an Instrument for Recovery of Ukraine and its Accession to the European Union. In: Nate, S. (eds) Ukraine's Journey to Recovery, Reform and Post-War Reconstruction. Contributions to Security and Defense Studies. Springer, Cham. 2025. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-66434-2_10 (access date: 08.10.2025).

5. Buletsa S. The peculiarities of restitution of agricultural land in Ukraine. Journal of Agricultural and Environmental Law. 2024 Vol. XIX No. 37. P. 27-74. URL: <https://ojs3.mtak.hu/index.php/JAEL/article/view/17952/14827> (access date: 08.10.2025).

6. Guide to Article 1 of Protocol 1 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. National Bar Association of Ukraine. 2019. URL: <https://unba.org.ua/publications/print/4513-posibnik-za-statteyu-1-protokolu-1-do-konvencii-pro-zahist-prav-lyudini-ta-osnovopolozhnih-svobod.html> (access date: 08.10.2025).

7. Compensation for destroyed housing: national mechanism and prospects for applying to the ECHR. 2022. URL: <https://old.helsinki.org.ua/articles/kompensatsiia-za-zruynovane-zhytlo-natsionalnyu-mekhanizm-ta-perspektyvy-zvernennia-do-yespl/> (access date: 08.10.2025).

8. Case of Xenides-Arestis v. Turkey. European court of human rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-78359"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (access date: 08.10.2025).

9. Case of the Former King Of Greece & Others v. Greece. European court of human rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-60797"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (access date: 08.10.2025).

10. Grgić A., Mataga Z., Longar M., Vilfan A. The right to property under the European Convention on Human Rights. Human rights handbooks. No. 10. 52 с. URL: <https://rm.coe.int/168007ff55> (access date: 08.10.2025).

11. Lambert E., Özlü E. Just Satisfaction: European Court of Human Rights (ECtHR). URL: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-mpeipro/e3726.013.3726/law-mpeipro-e3726> (access date: 08.10.2025).

12. Thibault van den Bossche. ECHR: Turkey Condemned for Delay in the Restitution of Greek Cypriots' Property. 2025. URL: <https://eclj.org/religious-autonomy/echr/cedh-la-turquie-condamnee-pour-lenteur-excessive-de-la-procedure-de-restitution-des-biens-des-chypriotes-grecs> (access date: 08.10.2025).

13. ECHR Rules Against Turkey Over Delays Before the Immovable Property Commission in Northern Cyprus. 2025. URL: <https://kpklegal.com/echr-rules-against-turkey-over-delays-before-the-immovable-property-commission-in-northern-cyprus/> (access date: 08.10.2025).